

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

Орган Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі, Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Совеце Міністраў БССР, Міністэрства кінематаграфіі БССР і Камітэта па справах культурна-асветных устаноў пры Совеце Міністраў БССР

№ 38 (633)

Субота, 20 верасня 1947 года.

Цана 50 кап.

17 верасня

Гэта дата ўвайшла ў гісторыю савецкай краіны, як дата, што паклала канец штурчачым і несправядлівым падзелу ўкраінскіх і беларускіх зямель на ўсходнія і заходнія. 17 верасня 1939 года Чырвоная Армія па даручэнню савецкага ўрада перайшла міжы былой панскай Польшчы і ўста на сваю абарону жыццё і маёмасць працоўных Заходняй Беларусі і Украіны, якія падхліпым польскім урадам былі здрадніцкі аддадзены на знішчэнне крынавам нямецкаму фашызму.

Здзейснілася шматгадовая мара беларускага народа аб уза'яднанні ў адзіную савецкую сацыялістычную дзяржаву. Перыяд драпежніцкага панавання польскіх памешчыкаў і капіталістаў на спрадвечных беларускіх землях быў назаўсёды скончаны; бязлітаснай эксплуатацыі працоўных горада і вёскі, нацыянальнаму і сацыяльнаму ўціску на заходніх беларускіх землях быў пакладзены канец. Гісторыя жорстка пасмяялася над незадачлівымі рэакцыйнымі аўтарамі плана няяснення ўдару яшчэ маладой савецкай дзяржаве шляхам адрыўу не заходніх абласцей і перадачы іх рэакцыйнай у той час Польшчы. 17 верасня 1939 года наша слаўная Чырвоная Армія ўнесла істотную «папраўку» ў імперыялістычныя планы сусветнай рэакцыі.

Беларускі народ і па той і другі бок штурчачай мяжы ва ўвесь перыяд панавання польскай буржуазіі ў Заходняй Беларусі веў няспынае змаганне за ліквідацыю гістарычнай несправядлівасці і ўза'яднанне ў адзіную савецкую дзяржаву. Беларускія савецкія пісьменнікі заўсёды былі перадавым атрадам у гэтай справядлівейшай барацьбе. Паказваючы ў сваіх творах малюнк жудаснага прыгнёту заходніх беларусаў, яны заклікалі савецкіх людзей быць гатовымі падаць руку братэрскай дапамогі сваім адзінакроўным братам.

Якуб Колас у сваю слаўную паэму «Сымон-музыка»—якую чыталі і ведалі не толькі ў Савецкай Беларусі, але, не гледзячы на ўсе перашкоды, забароны, канфіскацыі, і па той бок мяжы,—ўключыў у перавыданні радкі, поўныя гневу да польскіх драпежнікаў і расшучай узвуненасці ў перамогу праўды і справядлівасці.

Родны край! Ты разарваны,
І на захад ад мяжы
Пан пыхдывы, надзіманы
Моцна сцягвае гужы,
Каб з варшаўскае майстэрні
Беларусу сшыць халат,
Ды ні сьцендз, ні пан не верне
Плывь гісторыі назад.

Барацьба нашага народа супроць гвалтоўнага падзелу беларускай зямлі з'явілася з рэвалюцыйнай барацьбой працоўных Заходняй Беларусі за сваё нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне, як неадрыўнай часткі барацьбы за ўза'яднанне.

Перадавыя прадстаўнікі заходнебеларускай літаратуры, паэты-барабціты П. Пестрак, М. Танк, В. Таўгал і іншыя на волі і ў турмах, у межах легальных

магчымасцяў і ў падпольным і турэмным друку праўдзвым м'ястакім словам, палыманымі вершаванымі радкамі расказвалі працоўным праўду аб савецкай краіне, выкрывалі хлусню і паклён на савецкі народ, клікалі на рэвалюцыйную барацьбу супроць нечэстнага эксплуатацараў, марылі аб тым шчаслівым часе, калі беларускі народ знішчыць штурчачую мяжу і аб'яднаецца ў адзіную дружную, вольную і шчасліваю сям'ю. І калі такі дзень надыйшоў, працоўныя Заходняй Беларусі простымі і шчырымі словамі свайго таленавітага песнера заявілі:

Здорова, таварышы! Доўга чакалі
Мы вас і чакада ў ныволі зямля,
Не раз углядаліся ў сійна далі,
Не раз выхадзілі да сонца на шлях!
... Начаімі паўзлі да калючага дроту,
Якім нас хацелі навек аддзяліць,
Ірвалі і клікалі вас на падмогу,—
І вы, дарогі, пачулі, прышлі.

(М. Танк).
Працоўныя заходніх абласцей, уступішы ў дружную сям'ю народаў СССР, пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі распачалі сацыялістычнае будаўніцтва. Але крывавае рука нямецкага фашызма абарала свежую радасць уза'яднання і свабоднай стваральнай працы. Здрадніцкі напад нямецка-фашысцкіх полчышч на Савецкі Саюз прымусіў уза'яднаны і адзіны ў сваіх імкненнях беларускі народ узняцца за зброю і ў радах Чырвонай Арміі, партызанскіх атрадах і падпольных камуністычных арганізацыях весці герачную барацьбу за чэсць і незалежнасць савецкай сацыялістычнай дзяржавы.

Натхнёны вялікім Сталіным беларускі народ разам з усімі народамі Савецкага Саюза ў Вялікай Айчыннай вайне з гонарам адстаў сваю незалежнасць і шчаслівае права далейшага будаўніцтва сацыялістычнага грамадства. Працоўныя заходніх абласцей БССР зноў атрымалі неабмежаваныя магчымасці эканамічнага, грамадскага і культурнага развіцця.

За тры гады пасля вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у заходніх абласцях нашай рэспублікі вышнім цветом расквітнела нацыянальная па форме і сацыялістычная па змесце культура. Сотні школ, сярэднія і вышэйшыя навуцальныя ўстановы, шматтыражны друк, тэатральнае, выяўленчае і музычнае мастацтва, шырокая сетка кінотэатраў, дамоў культуры і хат-чытальняў зрабіліся здабыткам працоўных мас. Нябачанага росквіту дасягнула самадзейнае мастацтва, вылучышы з сваіх невычэрпных глыбін мноства народных талентаў. Шырока выдана цыпер Дзяржаўны ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Р. Шырмы, сярэд выканаўцаў якога мала прафесіянальных артыстаў, змог з'явіцца толькі ў выніку разнаволення песеннай і танцавальнай творчасці народа, у выніку стварэння самых спрыяльных умоў для развіцця народнага мастацтва, якія здольна стварыць толькі савецкая ўлада і леныска-сталінская нацыянальная палітыка нашай партыі.

Бліскучым доказам нябачанага росквіту народнай мастацкай ініцыятывы ў заходніх абласцях могуць служыць дзесяткі самадзейных калектываў, многія з якіх, па прыкладу хора вёскі Вялікае Падлессе, Баранавіцкай вобласці, дасягнулі ўзроўню высокакаснага прафесійнага мастацтва.

На Рэспубліканскай і Усесаюзнай выстаўках, прысвечаных 30-годдзю савецкай улады, майстры народнай творчасці—мастакі, скульптары, разьбяры па дрэву, інкрустатары, ткачыкі і г. д. прадэманструюць не толькі сваё майстэрства, але і тыя неабмежаваныя магчымасці ўсебаковага развіцця, якія прынесла сацыялістычная культура ў народныя масы.

Поспехі новай культуры ў заходніх абласцях БССР сапраўды вялікія, і мы можам імі ганарыцца. Аднак, большэвікі ніколі не застанавіліся на дасягнутым. Адна з вызначальных рыс савецкага грамадства імянна і заключаецца ў няспынным наступальным руху наперад. Някія поспехі ў недалёкім мінулым, някія дасягненні сённяшняга дня не павінны выклікаць пачуцця заспакоенасці. Мастацкая інтэлігенцыя павінна заўсёды бачыць перад сабой ясную перспектыву задач, што паставіла партыя ў галіне камуністычнага выхавання працоўных і далейшага росту сацыялістычнай культуры ў заходніх абласцях. Неабходна праз мастацкую літаратуру, тэатры, кіно, музыку, праз Дамы культуры і хат-чытальні больш смела і шырока прышчэпаць працоўным горада і вёскі заходніх абласцей нашу перадавую савецкую сацыялістычную ідэалогію і культуру. Не сакрэт, што за ўвесь перыяд гвалтоўнага адрыўу заходніх абласцей ад савецкай дзяржавы правячыя колы былой Польшчы атручалі свядомасць працоўнага насельніцтва гнілдо ўпадніцкай буржуазнай культуры і маралі. Цяпер, пераказанаўшыся на жытых прыкладах савецкай рэчаіснасці ў хлуслівасці і нікчэмнасці буржуазнага грамадства, рабочыя, сяляне і інтэлігенцыя заходніх абласцей імкнуча як мага хутчэй пазбавіцца ад рэшткаў буржуазнага ўплыву ў сваёй свядомасці. Дапамагчы ім у гэтай важнейшай справе—пачэсны абавязак нашых культурных устаноў, творчых арганізацый і саюзаў.

Адставанне літаратуры і мастацтва ад надзённых патрэб працоўных заходніх абласцей БССР становіцца ўсё больш і больш відавочным. Мы яшчэ да гэтага часу не маем ніводнай тэатральнай пастаноўкі аб жыцці працоўных былой Заходняй Беларусі. Беларускае кіно не дало ніводнага мастацкага фільма на гэтую тэму. Беларуска савецкая літаратура, пакуль-што, дала толькі выдатную паэму Якуба Коласа «Рыбакова хата». Нема ніводнага вялікага праявінага твору, які-б паказваў заходне-беларускага сяліна, рабочага і інтэлігента ў працесе іх станаўлення ва ўмовах савецкай улады, іх аргінічнае далучэнне да новай культуры і плённы ўдзел у сацыялістычным будаўніцтве. У нас пакуль-што няма твораў мастацтва аб класавай барацьбе, аб агоніі ворагаў сацыялізма, аб тым апошнім баі, які даюць працоўныя заходніх абласцей рэшткам сіл польскай і міжнароднай рэакцыі. А надзённая неабходнасць мець такія творы не патрабуе ніякай асаблівай аргументацыі.

Адзначаючы свята ўза'яднання беларускага народа ў адзінай Беларускай Савецкай дзяржаве, не лішне яшчэ раз напамінаць нашым пісьменнікам і дзеячам тэатральнага і кіно-мастацтва аб іх неаллочаным даўгу перад значнай часткай беларускага народа.

Іосіф Вісарыёнавіч СТАЛІН.

Майстры народнай творчасці Баранавіцкай вобласці да выстаўкі 30-годдзя савецкай улады

У часы панскай Польшчы майстры народнай творчасці Заходняй Беларусі не мелі магчымасці свабодна ажыццяўляць свае творчыя задумы і ў сваіх работах захоўваць тыя народныя традыцыі, якія пераходзілі ад пакалення да пакалення.

Толькі пры савецкай уладзе яны атрымалі свабоду ў вырашэнні творчых праблем, выкарыстоўваючы культурную спадчыну народа, каб на гэтай аснове будаваць сваю новую культуру. Толькі пасля ўза'яднання Заходняй Беларусі народныя майстры маюць магчымасць ствараць мастацкія творы ідэйна-насычаныя і высокамастацкія.

З даўніх часоў ткачыкі Баранавіцкай вобласці займаюцца ткацтвам. З пакалення ў пакаленне перадаецца багаты вопыт у галіне ткацтва, вялікае пачуццё колеру, кампазіцыі і рытма нацыянальных беларускіх узораў.

Адлучшы сапраўдныя клопаты савецкай улады аб сабе, народныя майстры Баранавіцкай вобласці ў 1945 г. прынялі актыўны ўдзел у першай пасля вайны рэспубліканскай выстаўцы майстроў народнай творчасці.

Першую прэмію за лепшую работу «Бюст юнака» атрымаў скульптар-самавучка Ягдніцкі. Ён цыпер вучыцца ў заслужанага дзеяча мастацтва БССР, скульптара Бембеля.

Да Рэспубліканскай выстаўкі майстроў народнай творчасці, прысвечанай 30-годдзю савецкай улады, Ягдніцкі прадставіў дзве новыя работы — «Бюст таварыша Сталіна» і кампазіцыйную групу «Нашы». Гэтыя работы сведчаць аб вялікім творчым росце Ягдніцкага. «Бюст таварыша Сталіна» з'яўляецца адной з лепшых работ, прадстаўленых на выстаўку.

Скульптурная група «Нашы» з'яўляецца першай сур'ёзнай і глыбокай кампазіцыйнай Ягдніцкага. Майстра зразумелі і вырашыў задуманую тэму даволі высокімі мастацкімі сродкамі.

Другую прэмію за работы «Дудар», «Начное», «З данасеннем» на выстаўцы ў 1945 г. атрымаў разьбяр па дрэву Мацюк з м'ястэчка Дзятлава. Мацюк ужо тады паказаў сабе таленавітым майстрам. Ва ўсіх яго работах ёсць пачуццё беларускага фальклора, і тэмы яго творчай пра-

цы з'яўляюцца народнымі. Яго разная аб'ёмная работа «Дудар» асабліва характэрная для гэтай тэматыкі. На пні сядзець беларускі пастушок у нацыянальным адзенні і грае на дудцы. Гэта вельмі выразны і свесасобны рэч.

Трохфігурная работа «Начное», тэма якой таксама народная, вельмі цікава вырашана паводле кампазіцыі.

Пасля гэтых двух работ Мацюк пераходзіць цалкам да сучаснай тэматыкі і атрымлівае прэмію за барэльеф «З данасеннем».

Да выстаўкі 30-годдзя савецкай улады Мацюк выканаў дзве новыя работы, якія адлюстроўваюць герачную барацьбу беларускага народа з нямецкімі захопнікамі. Яго аб'ёмная разная работа «Гіроўная барацьба» мае некаторыя тэхнічныя хібы, але цалкам тэма вырашана правільна. Кампазіцыя «Тры пакаленні—за лібімую радзіму!» — гэта вялікая паводле свайго памеру аб'ёмная работа.

Яна складаецца з трох фігур, якія з пагардай і смела накіравалі свой погляд у бок ворага. Гэта сям'я змагаюцца у тэле ворага за нашу савецкую Радзіму.

Мацюк з'яўляецца адным з лепшых разьбяроў Беларусі, гэта майстра, які горача любіць сваю справу.

Пераважная большасць майстроў народнай творчасці ўключылася ў творчую працу ў 1940 г. у сувязі з падрыхтоўкай да Рэспубліканскай і Усесаюзнай выставак, прысвечаных 30-годдзю савецкай улады.

З усіх жывацкіх работ, прадстаўленых на Рэспубліканскую выстаўку 30-годдзя савецкай улады, асабліва вылучаецца карціна мастака-самавучка з м'ястэчка Палонка—Ляднёва. Яму 22 гады, але ён ужо

прымаў удзел у Рэспубліканскай выстаўцы 1940 г., на якой за свае малюнк атрымаў другую прэмію. Да гэтай выстаўкі мастак падрыхтаваў сваю першую тэматычную кампазіцыю «З зямлі» — у новай дэма. У гэтай кампазіцыі прадумана перададзены эпізод будаўніцтва вёскі, раней разбуранай немцамі. Група людзей, якія будуюць апошні дом новай вёскі, сямінаванна вельмі рытмічна і выразна. Характэрная фігура дзюжынікі, якія стаць на шырдым плане і пададзічаю наглядзе, як працуюць дарослімі. Паводле колеру карціна вырашана пераказанаўча і малюнка. Цыпер Ляднёў падаў звану аб прэміе яго ў Мінскае мастацкае вучылішча.

Мастак-самавучка Ігалаваскіцаў з г. Баранавічы падрыхтаваў да выстаўкі карціну «Волат нашым радзімі». Волат паказаны на калі з аўганатам у руцэ і некалькі нагадае вобразы воластаў з карціны Васільцова «Тры волаты». У карціне «Волат нашым радзімі» ім бачны і рамонкі, які вызвалі сваю родную зямлю ад фашысцкіх захопнікаў, а ўся яго магутная фігура сведчыць аб тым, што ён гэтую родную зямлю не аддасць ніколі і нікому.

Дзве работы—пліценне з саломы—прадставіў на выстаўку майстра Ашманкевіч з вёскі Цымавічы, Машыцкаскага сельсавета. Па-майстэрску зроблены «Герб БССР» і «Звязда».

З ткачых рэчу трэба асабліва адзначыць работы ткачыкі Міхан—дзюжынікі на пільна, дарожкі на стол, дыван, ручнік і іншыя. Міхан заканчвае для выстаўкі новую работу «Ліст таварышу Сталіну ад беларускага народа»; ткачыца Апалянік зрабіла цікавыя абрусы, дываны; Бушай—прыгожы ручнік. Рад цікавых работ прадстаўлілі майстры-жывапісцы Баранавіцкай вобласці—Кізаеў, Грыб, Куцывіч і іншыя.

За гады савецкай улады расквітнела народная творчасць заходніх абласцей Беларусі. Толькі пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі атрымалі магчымасць для свайго развіцця народныя таленты. Ні ў адной краіне свету няма такіх клопатаў аб майстрах народнай творчасці, як у савецкай краіне.

М. ЛЕВАНОВІЧ.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОУНАГА СОВЕТА БССР

Аб прысваенні звання заслужанага артыста Беларускай ССР тав. КІСТАВУ А. Ф.

За выдатныя заслугі ў галіне развіцця савецкага тэатральнага мастацтва прысвоіць званне заслужанага артыста Беларускай ССР тав. КІСТАВУ Аляксандру Фёдаравічу—артысту Рускага Дзяржаўнага драматычнага тэатра Беларускай ССР.

Намеснік Старшын Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Р. МАЧУЛЬСКИ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР А. БОНДАР.
13 верасня 1947 года.
гор. Мінск.

Урачыстае паседжанне Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных

16 верасня ў акруговым Доме афіцэраў адбылося урачыстае паседжанне Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных сумесна з партыйнымі, грамадскімі арганізацыямі і прадстаўніцкай Савецкай Арміі, прысвечанае 17 верасня—Дню ўза'яднання беларускага народа ў адзінай Беларускай Савецкай дзяржаве.

Над сцэнай—чырвоная палатно плаката: «Няхай жыве восьмая гадавіна ўза'яднання беларускага народа ў адзінай Беларускай Савецкай дзяржаве». У глыбіні сцэны—партрэты вялікіх правадароў працоўных, стваральнікаў Беларускай ССР—В. І. Леніна і І. В. Сталіна.

У прэзідыуме—т. т. Гусараў, Ігнацьеў, Малаі, Казлоў, Шаўроў, Золаў, Эльман, Чорны, Мазураў, Вабійчук, Бугаеў, Бельскі, Малочка, Пущчы і інш.

Урачыстае паседжанне адкрывае намеснік старшын выканкома Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных тав. Пущчы.

Гучыць Гімн Савецкага Саюза.
Пад бурныя апладысмэнты ў склад ганаровага прэзідыума выбіраецца Палітбюро ЦК ВКП(б) на чале з таварышам І. В. Сталіным.

З дакладам аб восьмай гадавіне ўза'яднання беларускага народа ў адзінай Беларускай Савецкай дзяржаве выступіў намеснік начальніка Кіраўніцтва прапаганды і агітацыі ЦК КП(б) тав. Бугаеў.

Удзельнікі паседжання з вялікім натхненнем прынялі тэкст прынятага пісьма лепшаму другу беларускага народа вялікаму правадару таварышу Сталіну.
(БЕЛТА)

Урачыстае паседжанне Акадэміі навук СССР і Саюза савецкіх пісьменнікаў, прысвечанае 800-годдзю з дня нараджэння Нізімі Гянджэві.

15 верасня адбылося аб'яднанае ўрачыстае паседжанне Акадэміі навук СССР і Саюза савецкіх пісьменнікаў, прысвечанае 800-годдзю з дня нараджэння Нізімі Гянджэві.

Паседжанне адкрыў намеснік Генеральнага сакратара Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР Н. Ціханаў. У сваёй прамове ён гаварыў аб вялікім значэнні спадчыны Нізімі для культуры народаў Савецкага Саюза.

Затым ад Азербайджанскага юбілейнага камітэта па правядзенню 800-годдзя з дня нараджэння Нізімі выступіў доктар філалагічных навук прафесар Мікаэл Рафілі.

Даклад аб творчасці вялікага азербайджанскага паэта і мысленніка зрабіў член-карэспандэнт Акадэміі навук СССР прафесар Е. Бэртэльс.

Пасля ўрачыстага паседжання народны артыст Азербайджанскай ССР Кязім Зія прачытаў на роднай мове ўрывак з паэмы «Іскандэр-Нам», паэты П. Антакольскі, С. Шэрвінскі і А. Кочаткаў прачыталі свае пераклады твораў Нізімі.

Культурны рост заходніх абласцей БССР за год Совецкай улады

Пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі працоўныя заходніх абласцей Беларускай рэспублікі ў дружнай і адзінай сямі савецкага народа пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі большэвікоў дабіліся за некалькі год вольнага жыцця велізарнага эканамічнага і культурнага росквіту.

На працягу амаль дваццаці год працоўныя Заходняй Беларусі, адарваныя ад Савецкага Саюза, пакінулі пад прыгнётам польскіх панюў і капіталістаў. Заходняя Беларусь была ператворана ў калонію, а працоўныя насельніцтва Беларусі — у бяспраўных нявольнікаў.

Цяпершыя непамерныя палітычны, нацыянальны і сацыяльны прыгнёты, беларускі народ заходніх абласцей не меў права не толькі развіваць сваю культуру, але нават размаўляць на роднай мове. Польскі ўрад гвалтоўна праводзіў паліцаізацыю, не дазваляў адкрываць беларускія школы, выдаваць кнігі, газеты, часопісы на роднай мове. Народ хаця і вёў у польскіх прыгнётнікаў жорсткае барацьбу за незалежнасць, за захаванне сваёй культуры, аднак, гэтая культура з кожным годам усё больш і больш занепадае.

Пасля выгнання захопнікаў з Беларусі наш народ, натхнёны партыяй большэвікоў, адразу ўзяўся за аднаўленне і далейшае развіццё разбуранай ворагам народнай гаспадаркі і культуры.

За праішоўшыя тры гады пасля вызвалення ад нямецкіх захопнікаў беларускі народ пры дапамозе вялікага рускага народа прарабіў велізарную работу па аднаўленню разбуранай народнай гаспадаркі рэспублікі і не культурных устаноў. Асабліва хутка ідзе культурнае развіццё заходніх абласцей нашай рэспублікі.

На тэрыторыі Заходняй Беларусі, якая доўгія гады знаходзілася пад уцёкам польскіх панюў, не было ніводнай беларускай школы. 70 процантаў насельніцтва было непісьменным. За гады існавання савецкай улады прароблена вялікая работа па ліквідацыі непісьменнасці. Толькі ў адной Гродзенскай вобласці працуе 871 школа, дзе навучаецца 80 тысяч дзяцей, 10 сярэдніх тэхнічных навучальных устаноў, педагагічныя вучылішча і педагагічны інстытут. У Маладзечанскай вобласці пабудаваны і працуюць 973 школы, у якіх навучаецца каля 90 тысяч дзяцей, два педагагічныя вучылішчы. У гэтым навучальным годзе пачаў працаваць педагагічны інстытут. Такое ж становішча мы маем і ў іншых абласцях.

Урачоў за апошні год вырасла з 802 да 1464 чалавек.

Рост культуры заходніх абласцей дасягнуў вялікага ўзроўню. Шырокія масы працоўных сталі прымаць актыўны ўдзел ва ўсім грамадска-палітычным жыцці дзяржавы. Сталінская Канстытуцыя забяспечыла ім права на працу, права на асвету, права на адпачынак і забеспячэнне староці.

Большэвіцкая партыя штодзённа кіруе ўсёй справай культуры будаўніцтва ў нашай краіне, дабіваецца ўсебаковага культурнага росту савецкіх людзей, бо бачыць у гэтым адну з галоўных задач камунізму. Новым пяцігадовым планам прадугледжаны далейшы бурны рост савецкай культуры. Так праграмай капітальнага будаўніцтва для заходніх абласцей рэспублікі вызначана 40 мільёнаў рублёў на будаўніцтва школ, больніц, культурна-асветных устаноў. Працоўныя заходніх абласцей зробіць яшчэ адзін буйны крок па шляху развіцця сваёй нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па зместу культуры.

У вераснёўскія дні 1939 года быў пакладзены капец непамерным мукам беларускага народа, збыліся яго доўгачаканыя мары аб узаіданні, аб далучэнні да Савецкай Беларусі. Дзякуючы сталінскім клопатам народ стаў вольным, стаў шчаслівым. З першых-жа дзён свайго новага жыцця ён пачаў будаваць сацыялістычную культуру. Меіш чым за два гады на вызваленай тэрыторыі было адкрыта больш чым 4.000 беларускіх школ, 8 педагагічных вучылішч, некалькі тэхнікумаў, 2 музычныя вучылішчы, 4 вышэйшыя навуковыя ўстановы, сем тэатраў, больш 700 бібліятэк, вялікая колькасць хатчытальняў, клубуў і дамоў культуры. Пачалі выдавацца на беларускай мове газеты, часопісы, кнігі.

Павелічэнне колькасці школ, сярэдніх і вышэйшых устаноў — паказчык велізарнага культурнага росту, які адбываецца цяпер у заходніх абласцях.

Большэвіцкая партыя і савецкі ўрад імкнучыся, каб сацыялістычная культура зрабілася здабыткам раней прыгнечаных працоўных мас. У кожнай вобласці створаны і працуюць Дамы народнай творчасці, якія праводзяць вялікую работу па выяўленню народных талентаў і развіццю іх здольнасцей. Многія гурткі мастацкай самадзейнасці выраслі да ўзроўню прафесійнальных калектываў. Усім вядомы Баранавічкі, Столінскі, Маладзечанскі гурткі мастацкай самадзейнасці, лепшыя музыканты, спевакі, танцоры, якія не раз выступалі ў сталіцы рэспублікі і ў іншых гарадах. Працуе адзін рэспубліканскі і два абласныя тэатры, у гэтым годзе ствараюцца яшчэ тры тэатры.

Каб развіццё культуры ў заходніх абласцях пайшоў яшчэ хутчэй, трэба перш за ўсё ўзмацніць палітычна-выхавальную работу сярод рабочых, сялян, інтэлігенцыі, накіраваную на пераадоленне перажыткаў капіталізма ў свядомасці людзей. Трэба мець на ўвазе, што гэтыя перажыткі ва ўмовах заходніх абласцей яшчэ вельмі жывучыя.

Асноўным зместам палітычнай работы ў масах павінна быць глыбокае растлумачэнне працоўным палітыкі большэвіцкай партыі і савецкага ўрада, задач новай пяцігодкі. Трэба рашуча выкрываць варожую дзейнасць польскіх і беларускіх нацыяналістаў, рэакцыйнае каталіцкае духавенства і іх пасобнікаў. Трэба выхоўваць працоўных у духу беззаветнай адданасці савецкай Радзіме, у духу дружбы народаў, у духу палымнага савецкага патрыятызму. Трэба выхоўваць у кожнага савецкага чалавека пачуццё гонару за сваю сацыялістычную Радзіму. Трэба на штодзённых прыкладах раскрываць перавагу савецкага ладу над буржуазным, савецкай дэмакратыі над ілжывай буржуазнай дэмакратыяй, савецкай культуры над тлетворнай буржуазнай культурай. Трэба пераадолець рэшткі ілжывага класнага перад іншаземшчынай, якое яшчэ захавалася сярод некаторай часткі людзей. Мы, савецкія людзі, з поўнай падставой можам сказаць, што «...апошні савецкі грамадзянін, свабодны ад ланцугоў капітала, стаіць галавой вышэй любога зарубежнага высокапастаўленага чынушы, які ісе на плячах ярмо капіталістычнага рабства...» (Сталін).

Атрымаўшы ўсе права, запісаныя ў Сталінскай Канстытуцыі, працоўныя Заходняй Беларусі пры братэрскай дапамозе ўсяго савецкага народа пачалі будаваць новае шчаслівае жыццё, развіваць сваю культуру. Але здарыўся напад фашысцкіх захопнікаў у 1941 годзе спыніў мірную творчую працу Беларускага народа. Заходнія вобласці нашай квітнеючай рэспублікі адны з першых прынялі на себе удар нямецкай вайскай машыны. Аднак, беларускі народ, як і іншыя народы Савецкага Саюза, не схіліў сваёй галавы перад фашысцкімі акупантамі. На заклік свайго правадыра таварыша Сталіна ён дружна ўзяўся за барацьбу з ненавісным ворагам. Мільёны мужных сынаў Беларускага народа сталі ў рады Савецкай Арміі, каб са зброяй у руках грамадзім праяклятага ворага. Тым-жа, хто застануў на часова акупіраванай тэрыторыі, пад кіраўніцтвам нашай партыі разгарнулі магучую ўсенародную партызанскую барацьбу, не даючы ні днём ні ноччу спакою акупантам і іх прыхільнікам. У гэтай барацьбе беларускі народ прадэманстравуў базмежную любоў да сацыялістычнай радзімы, сваю адданасць справе Леніна—Сталіна.

Беларуская вёска пры польскіх панах не бачыла кіно і нават многія сяляне не мелі ўяўлення аб ім. Цяпер у заходніх абласцях рэспублікі налічваецца 121 кіно-тэатр, 131 сельская кіноперасоўка.

Вялікую работу праводзяць сельскія хатчытальні, якіх налічваецца больш аднаго тысячы. Акрамя гэтага, працуюць 67 раённых Дамюў культуры, каля 100 бібліятэк. Кніга, газета сталі звычайнай а'явай у жыцці працоўных заходніх абласцей. Цяпер выдаецца 72 раёныя і гарадскія газеты і абласныя. Акрамя гэтага, працоўныя заходніх абласцей выісваюць і чытаюць сотні тысяч рэспубліканскіх і цэнтральных газет і часопісаў.

За гады савецкай улады ў заходніх абласцях Беларусі колькасць больніц павялічалася ў 3,7 раза, амбулаторыі і поліклінікі ў 2 разы, жаночых і дзіцячых кансультацый у чатыры разы. Колькасць

якая выконваецца габомай і фаготамі. Інтанайцыяна другарадная партыя блізкай беларускай народнай песні.

Распрацоўка пабудавана, у асноўным, на канфіліке галоўнай партыі з лейтматывам, які ў партыі медных інструментаў праходзіць скрозь усе часткі сімфоніі. Перад першай гукавой кульмінацыяй у распрацоўцы з'яўляецца зноў другая тэма часткі.

Рэпрыза пачынаецца з другараднай тэмы, якая праходзіць у партыі флейт і габоў. Ім утворае валторны. Пачынаецца кода (заклучэнне). Зноў праходзіць элемент галоўнай партыі і лейтматыва. Сцвярдальным гучаннем медных інструментаў заканчваецца першая частка сімфоніі — г. зн. паказам нараджэння Савецкай Беларусі.

Другая частка сімфоніі напісана ў форме рандо.

Уступаюць альта. Чутна беларуская народная песня «Ох-ці, мне, ох». Габоў і англійская дудка напамінае тэму «закліку». Спачатку ў струнных інструментах, а потым — у драўляных гучыць беларуская народная песня «Няма праўды між панамі», у якой адлюстроўваюцца пакуты беларускага народа пад панскім прыгнётам.

Праходзіць новая тэма, якая малое асабіста перажыванні. Паступова нарастаюць пачынаецца першая гукавая кульмінацыя. У ёй гучыць «Няма праўды між панамі» і тэма асабістых перажыванняў.

Новая гукавая кульмінацыя, да двух папярэдніх тэм зноў дадаецца «Ох-ці, мне, ох» і лейтматыў «закліку».

Надходзіць гукавы спад, які прыводзіць да выштовітых гучанняў канчат-

17 верасня 1939 года беларускі народ, пасля шматгадовай барацьбы за сваю дзяржаўнасць, пры дапамозе вялікага рускага народа і пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна ўзаіданна ў адзіную Беларускаю Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку.

Гэтай тэме быў прысвечана II-я сімфонія Я. Цікоцкага, напісаная ім у 1940 годзе. У час Вялікай Айчыннай вайны партыя і асобныя аркестровыя партыі сімфоній загінулі, і кампазітар у 1944 годзе стварае другую редакцыю гэтай сімфоніі.

Другая сімфонія — чатырохчастковая. Напісана яна для вялікага сімфонічнага аркестра. Аўтар не ставіў перад сабой задачы напісаць праграму твор. г. зн. напісаць сімфонію, якая грунтуецца на пэўным літаратурным тэксце. Аднак, удала спалучыў у сімфоніі музычнай мовы з глыбокай ідэячнаю філасофскага абгульнення і аразумеласцю для ўспрымання слухачом выклікае ў свядомасці думкі і вобразы, сугучныя гэтай твору.

У кожнай частцы II-й сімфоніі ак-бы ўвасоблены пэўны этап барацьбы беларускага народа. Першая частка можа раз-

глядзецца як момант барацьбы ў дарэволюцыйны перыяд — да Кастрычніка 1917 года.

Пачынаецца першая частка з невялікага ўступу. Ён пабудаваны на матэрыяле галоўнай партыі (першай тэмы часткі), узятай ў контрапунктычным пашырэнні, і на лейтматыве «закліку», які таксама ўяўляе сабой аднактыўны элемент галоўнай партыі, «люстэркавага» адлюстравання.

Галоўная партыя пабудавана на рытмічным, зменным з дэталізаванай мелодыяй матэрыяле беларускай народнай песні «Ой, садом, пане браце». Песня гэта 70-х гадоў XIX стагоддзя запісана ў былой Мінскай губерні.

Галоўная партыя драматычна-напружаная. Пасля трохразовага нарастання яна контрапунктычна спалучаецца з лейтматывам «закліку» і праходзіць у лірычным другарадную партыю (другую тэму часткі),

Знаходзячыся на гастролях у Брэсце, Дзяржаўны тэатр музыкамеды БССР ажыццявіў пастаноўку новай савецкай аперэты кампазітар Крыжановскага «З-за гары каменнай».

На здымку: сцена з другога акта. У ролі Лесіка — арт. Бялавіна (алева), у ролі Ягадкі — арт. Маіскава. Фота. В. Герман.

Анатоль ВЯЛЮГІН
Вялікі Верасень

Да майго нараджэння гарматы «Аўроры» Прачталі праяклятаму веку прусуд. Я не чуў і не бачыў, як помста і порак Равеліны і замкі магнату Трасуць.

Толькі верасень трыццаць дзевятага года
Запалаў над юнацтвам мам, як штандар.
За славом пагранічым,
За пылам пахода,
Быццам мора,
Дыхнула мне Нарач у твар!
Пакалілі магнаты навісна харомі.
Трэслі дзвері саян радзіўляўскі сад,
Беларуская песня,
Грукочучы гromам,
Раскруцера крыло
Над абломкамі крат.

І свае на абшарніцкіх нівах усходу
Парабікі азірлі з-пад чэрствай руці...
Рэвалюцыйны крок, навалыніччу слодыч,
Як матросы «Аўроры»,
Адчулі палкі,

Маладыя палкі нашай Арміі роднай,
Пад сцягамі якой гатак лёгка хадзіць.
Толькі вочы заплюшчу—
З Нясвіжа да Гродна
Шлях паходны
Пажарамі астраў гарыць.
Гэта стаіць мая да хаціны сірочай
Несла волю,
Спакой,
Златаў у малот.
На Карпаты,
На Буг
З імя Верасень крочюў

І на плошчах спаваў,
Як семнаццаты год.

Граніца зруйнавана плагам,
І следу не знойдзеш, бадай.
Калясіны тлусцела над Бугам
У панскіх храмах бяды.

Ніколі з-пад зорнага танка
Не ўзняцца стаяннай бядзе...
Маленькага сына сялянка
У школу сягоння вядзе.

Сягоння і сцягам у сёлах
І лісіам кляновым—палаць.
Дзіцячэй гамайкай вясёлай
Заліўся княжацкі палац.

Прылеглі ля школьнага ганка
Каменныя шэрыя львы,
Слязю выцірае сялянка,
Хусцінку зняла з галавы.

А сын па усходцах, высока,
Пабег у адчмынене клас,
Відна там Радзіма далёка—
І Вола і белы Каўказ.

На карту хлапчух пазірае,
Шчаслівы, на ветразях мар-
Па тропіках, морах блукае,
Нібыта зямлі гаспадар.

Ця помніць ён злоснага пана,
Калі зарабляў гарбы...
Схіліўшы галоўку,
Старанна
Выводзіць ён:
«Мы—не рабы».

П. ГЕРАСІМОВІЧ
Тэма ўз'яднання

Прайшло восем год з таго часу, як да Вялікай сямі савецкага народа далучыліся народы заходніх абласцей Украіны і Беларусі. У палітычным жыцці савецкай дзяржавы і ўсяго свету гэтыя падзеі маюць велізарнае гістарычнае значэнне як выяўленне вялікай чужасці да занявольных народаў, як выяўленне высокароднага пачуцця савецкага гуманізма.

Працоўныя заходніх абласцей прышлі да актыўнага, светлага і радаснага жыцця. Разам з усім савецкім народам яны будуюць цяпер новае сацыялістычнае грамадства.

Насельніцтва заходніх абласцей ніколі не забудзе тых памятных і радасных дзён, калі Савецкая Армія, аламоўшы штучныя рубяжы, які шмат гадоў раз'ядноўваў адзіночым сям'ю беларускага народа, прынесла вызваленне і шчасце нашым адзінароўным братам.

У гісторыі мастацтва ёсць шмат выдатных твораў пра славутыя паходы рускай арміі.

У творы «Пераход Суворава праз Альпы» Сурыкава паказана руская армія, якая пераадоляе непрыступныя Альпы. Тут геніяльны мастак паказвае вынічную доўбісць рускіх воінаў і выдатнага палкаводца Суворава.

У батальі савецкіх мастакоў мы амаль усюды бачым шчыльную сувязь ішлаў арміі з народам. На якую тэрыторыю ні ступіў-бы савецкі воін, яго адразу абкружае народ, усюды яго сустракаюць, як найлепшага і дарагога гося, які прышоў да іх з найлепшымі справамі і пачуццямі.

У беларускім выяўленчым мастацтве гэтай тэме прысвечаны творы мастакоў: М. Манасона—«Сустрэча танкістаў», Я. Ціхановіча і І. Давідовіча—«Беласток савецкі», сэрца малюнкаў М. Краеўскага—«3 жыцця ў панскай Польшчы» і інш. Карціна «Сустрэча танкістаў» М. Манасона лічыцца адной з лепшых у беларускім жывапісе, напісаных мастакамі на тэму вызвалення працоўных заходніх абласцей. «Сустрэча танкістаў»—каштоўны мастацкі дакумент, які праўдзіва паказвае падзеі. Пра сваю карціну сам мастак гаворыць, што ён працаваў над ёй з вялікім натхненнем, будучы захоплены тым вялікім уражаннем, якое выклікала ў тым дні ўрачыстасць у Заходняй Беларусі. Мастак імкнуўся дасягну да гледчага радаснага сустрачу вызваленнага народа з савецкімі танкістамі.

Пасля вызвалення заходніх абласцей Беларусі ў сям'ю мастакоў рэспублікі прышлі выдатныя майстры мастацтва—М. Краеўскі і іншыя. Творы гэтых мастакоў да Вялікай Айчыннай вайны былі папулярнымі ў рэспубліцы і далёка за яе межамі. Савецкая ўлада стварыла спрыяльныя ўмовы для росквіту творчасці гэтых мастакоў. Імі былі створаны за паравуальна кароткі тэрмін выдатныя творы жывапісу, скульптуры і графікі.

Вызваленне заходніх абласцей Беларусі ўз'яднанне іх з вялікімі землямі савецкай дзяржавы—незабыты акт братняй дапамогі з боку Саюза ССР.

Творы мастакоў, прысвечаныя вызваленню заходніх абласцей Беларусі, з'яўляюцца яркай гэтаму ілюстрацыяй.

Літаратурны вечар

17 верасня ў клубе Міністэрства ўнутраных спраў адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны васьмай гадавіне ўз'яднання беларускага народа ў адзінай дзяржаве.

З дакладам «17 верасня і ідэя ўз'яднання беларускага народа ў пазізі» выступіў Ул. Агвешч. Затым паэты А. Вялюгін, А. Бурдэль і М. Засім прачталі свае вершы, прысвечаныя святу ўз'яднання.

М. БЯРКОВІЧ

Студыя выяўленчага мастацтва ў Гродні

Народныя таленты Заходняй Беларусі пад уцёкам польскіх панюў не мелі ніякай магчымасці для свайго развіцця. Толькі пасля ўз'яднання беларускага народа ў адзінай Беларускай савецкай дзяржаве народ Заходняй Беларусі, абкружаны клопатамі партыі і ўрада, дасягнуў росквіту ў розных галінах мастацтва.

Абласныя Дамы народнай творчасці аб'ядноўваюць вакол сабе народныя таленты ўсіх жанраў мастацтва: тэатральнага, харавога, музычнага, дапаможнага, выяўленчага і іншых.

Ужо ў 1945 г. на першай рэспубліканскай выстаўцы майстроў народнай творчасці Беларусі тэатры, вышывальчыцы і разьбіры Гродзенскай вобласці занялі пачэснае месца. А тэмы дыяна тэатры Астаневіч быў прадстаўлены на Усеагульнай выстаўцы дапаможнага мастацтва ў Маскве.

Асноўнымі метадычнымі і творчымі цэнтрамі ў рэспубліцы з'яўляюцца і дапаможнага мастацтва з'яўляюцца студыі. У Гродзенскай вобласці студыя выяўленчага мастацтва была арганізавана ў маі 1947 года. Тут навучаецца 15 чалавек, некаторыя з іх ужо дасягнулі значных поспехаў у вучобе. Студыя горада Гродні выявіла найбольш здольных людзей, з якімі і праводзіць сістэматычнае навучанне. У асноўным першапачатковыя работы складаюцца з нацюр-мортаў і пейзажаў. Некаторыя вучні ўжо распачалі працу над кампазіцыяй.

Асабліва вылучаюцца работы мастака-самавучкі В. Сеўрука, які прадставіў на рэспубліканскую выстаўку народнай творчасці рад цікавых рэчаў. Спынімся на адным з яго нацюр-мортаў, які складаецца з некалькіх прадметаў: зялёнай бутэлькі, кансервавай банкі, папірскай каробкі. Пачынаючы мастак у колеры добра перадаў матэрыяльнасць кожнай рэчы. Нацюр-морт вылучаецца цыльнасцю, сціпласцю, шэрыя тоны яго ўдала звязаны.

Другі нацюр-морт, больш складаны па кампазіцыі і больш яркі па колеры, паказвае розныя прадукты і гаспадарскае начыненне. Кожны прадмет у пазобку: хлеб, бутэлька з алеем, яйкі, морква і іншыя рэчы выкананы пісьменна паводле формы і колеры.

З шасці беларускіх пейзажаў, якія В. Сеўрук прадставіў на выстаўку, вылучаюцца «Бераг Нёмана», «Украіна Гродні», «Жыта ля берага Нёмана».

Мы спадземся, што Гродзенская вобласць зойме пачэснае месца на рэспубліканскай выстаўцы, прысвечанай 30-годдзю Вялікага Кастрычніка.

МАСКВЕ

Песня для двухголоснага хора

Словы **Анатоля АСТРЭЙКІ**

Музыка **Я. ЦІОЦНАГА**

Масква! Масква!
 Таё імя нас грэе
 І сонечным святлом і цеплынёй,
 З табою сэрцы нашы маладзёўцы,
 Нам родны ясны,
 Мужны, воблік твой.
 У час бяды нядаўняй і трывогі
 Табой жыла
 Беларуская зямля.
 Нам асвятлялі
 Шлях да перамогі
 Пяць зорак старадаўняга Крэмя.
 Масква, Масква!
 З табой заўсёды Ленін,
 Да шчасця ты ўзімаеш наш народ,
 З табою той, хто
 Асвятляў праменьнем
 І поўнач, поўдзень,
 Запад і ўсход.

Ты любя нам, як
 Песня і як мова,
 Як прага да свабоды
 І жыцця,
 І рады мы, што колерам барвовым
 Сцігы Масквы над намі шаліліся.
 Масква, Масква!
 Якое ў свеце слова
 Так абгорта
 Шчырасцю людскою!
 Вядзе народы к перагонам новым
 Влікі Сталін мужнаю хадой.
 З падзякай шчыраю,
 З сардэчным словам
 За ўсё, за ўсё
 З прыгожых ясных дзён
 Наш вольны Мінск
 З муроў сваіх будоваў
 Табе сёння нікі
 Шле паклон.

Allegro risolto.
 Cantor
 Piano
 Largo
 Ma-ска. Ма-ска.
 mezzo
 Più risoluto.
 cresc.
 Fine
 rit. al Fine.

НІЗАМІ ГЯНДЖЭВІ

Д. ЯЎСЕЕВІЧ

У верасні гэтага года ў сталіцы Азербайджана—горадзе Баку і ва ўсіх буйных культурных цэнтрах Савецкага Саюза будзе ўрачыста адзначана 800-годдзе з дня нараджэння найвялікшага паэта азербайджанскага народа Нізамі Гянджэві.

Нізамі Гянджэві. Скульптурная работа лаўрэата Сталінскай прэміі П. Сабса.

Вялікі паэт Ільяс сын Юсуфа выбраў прозвішча «Нізамі» сваім цехалусам—літаратурным псеўдонімам. Нізамі нарадзіўся між 1141—1147 гадамі ў горадзе Гянджа—прыгарадзе сучаснага Кіравабада. Цяжка была доля паэта, прымусанага шырваншахамі адмовіцца ад роднае мовы, бо ім не падабалася яго простыя норавы і джорская мова. Нізамі тварыў на літаратурнай мове «фарсі», якая была доўгі час распаўсюджана ў той час і пашырана ад берагоў Ганга да прадрогіў Памяра і ад Ірана да Закаўказзя. Аднак, Нізамі не зрабіўся бескаляровым вырататарам традыцый персідскай паэзіі, ён не ператварыўся ў «папуга шакіншахаў». Мова яго лірычных і эпічных твораў—фарсі, але думкі і пачуцці належалі радзіме—Гянджы, роднаму азербайджанскаму народу.

Ганарлівыя прадстаўнікі еўрапейскай «звышцівілізацыі» абыходзілі Нізамі. У свой час яшчэ Пушкін клімаў і прадуратыя разважання еўрапейцаў аб культуры Усхода, якія пагардліва і высокамерна дакраліся лірычным строгам Нізамі. Яго паэзія, на якая забываліся раней, упершыню цяпер робіцца здабыткам чалавечтва.

Наш час, яго патрэбы і інтарэсы, паспрабуйма адраджаюць і адкрываюць паэзію Нізамі. Спачатку Нізамі адкрываецца як для народаў, якія разам з пісьменнасцю атрымалі доступ да скарбніц сусветнай культуры, так і для народаў, свядомасць якіх абмяжоўвалася еўрапацэнтрыскай «тэорыяй», наводзе якіх толькі лацінскай ці англа-саксонскай культуры стваралі мастацкія вартасці, а астатнім народам адводзілася роля іх пакарных успрымальнікаў.

Найвялікшым тварэннем Нізамі з'яўляецца яго пяць паэм, памерам у 60 тысяч строф. Паэзія, рэдактарскай рукой, яны былі аб'яднаны пад адным загалоўкам «Хамса», г. зн. «Пяцёрца». Унутраная сувязь іх не ў агульным сюжэце і нават не ў адзінай тэме; яна ў свядомасці азербайджанскага паэта, у той высокай адказнасці яго паэтычнага таленту перад народам, у высокародным жаданні служыць народу.

Разгортнутым паэтычным маніфэстам Нізамі з'яўляецца першая з яго паэм «Скарбніца таямніц». Яна набліжаецца да жанра пашыранага на Русі «Зерцала», г. зн. паэтычнага наказу дзяржаўнаму правіцелю. У дванаці прытчах паэмы «Скарбніца таямніц» Нізамі не толькі гоніць прэч «час тугі». Паэт і дасціпны і сур'езны, яго паэма папулярная. Нізамі займае пазіцыю, што рашуа адможаўваецца ад паэзіі Феклі, Хакані і іншых і ад позы шматлікіх дэрвішаў паэзіі, якія заклікалі да адрыву ад жыцця.

У тоне традыцыйнага паўчання ўладару, Нізамі вядзе размову аб такіх «адвечных тэмах», як аб старасці, аб мудрасці, аб цары-прыгатаўніку і праўдзінным чалавеку. У дзевятым раздзеле «Скарбніцы таямніц» Нізамі падзяляе погляды сацыяльных нізоў, што аб'ядноўваліся ў брацтва «ахі», галоўным патрабаваннем якіх было: «жыць толькі працаю сваіх

Больш змрочны каларыт нададзены паэме «Лейлі і Меджун». Тут палымнасьце падобна ўсеагульнаму вадаспаду пачуццяў. Герой паэмы бедуйн Кайса—празваны «меджунам» — г. зн. авалоданы каханнем.

Трагічная афарбоўка «Лейлі і Меджун» паслаблена аўтарскай іроніяй «Самі красуня». У гэтай трэцяй паэме з «Хамса» стыльвае своеасаблівае Нізамі ў рамках сусветнай паэзіі Рэнесанса робіцца асабліва адчувальнай. Ужо ў паэмах «Лейлі і Меджун» і «Хасроў і Шырын» вялікі азербайджанскі паэт развівае перыпеты сюжэта не па жаданні сваёй фантазіі, а ў залежнасці ад заўсёды матываваных характараў. Нізамі аўсім не злоўжывае ўмоўнасцямі, не злоўжывае палётам уяўлення.

У «Самі красунях» усё вольна-паэтычнае, чыста-фантастычнае і рамантычнае перанесена як-бы ў своеасаблівую стыльваю форму. Царыч Бехрам здабывае сабе трон, абараняе яго ад кітайскага хахана, палюе, набывае вопыт жыцця. І ўсё гэта разам узятае стварае ў паэме жыццёвы, гістарычны план. Вось таму акадэмік Бэртэль правільна гаворыць аб своеасаблівым рэалізме Нізамі. Але трэба памятаць, што гісторыя Бехрама—гэта толькі адзін апаўдальны план «Самі красуня». Юны ўладар паміж спраў і перад сном любіць паслухаць цікавыя гісторыі, казкі, наведы і прытчы сямі красунь. Цікава адзначыць, што адна з іх—шудоўная славянская княжна. Вось таму акадэмік Бэртэль правільна гаворыць аб своеасаблівым аманьяданні. Некаторыя аманьяданні «адчыняюць Бехраму вочы»,—як піша Нізамі следам за «Прытчай пастуха» і ў прамове да «Слоўдзі взынью». Герой загадае забіць візіра і ўзнагародзіць усіх тых, хто цяпеў ні за што.

Пачаўшы «Скарбніцу таямніц» навуаченнем у тоне Дантэ і Петраркі, Нізамі дасягае ў арнаментальнай будове «Самі красуня» ужо ў XII стагоддзі таго, што робіцца здабыткам еўрапейскай паэзіі Адраджэння толькі ў канцы XVI стагоддзя ў Арыёста. Як заўважае В. Жырмунскі, паэмы геніяльнага азербайджанца Нізамі ў суданінах з больш развітымі формамі грамадскага жыцця і блізкай да народнай свядомасці выяўляюць кудзі больш спекуляўную форму куртузанага рамана, чым іх французскія сучаснікі (напрыклад, Крэфэнды-Труа). Разам з «Лейлі і Меджун» паэма «Сем красунь» найбольш поўна выяўляе стыльваю своеасаблівае Нізамі, імяна яго генія азербайджанскага Рэнесанса.

Асобна стаіць паэма «Іскандэр-наме». Нізамі распачынае яе, калі «мерка год дайшла да 60, але не зменшылася мера натхнення». «Іскандэр-наме» — паэма аб Аляксандры Македонскім. Пры напісанні яе паэт скарыстаў арабскія, персідскія, еўрапейскія, а магчыма, часткова і хрысціянскія вытокі тыпу «Александрій».

Варта адзначыць крытыцызм Нізамі ў адносінах да арыстакратычных выток, ва ўладзе якіх пры аманьі Аляксандра аты-

нуся нават аўтар Шах-Ням—іраідскі паэт Фірдаусі.

Нізамі бачыць нераспрацаванасць гэтай вялікай тэмы: «апаньяданьняў аб гэтым цары, які пакараў небасхілы, і які бачыў напісанымі ў адным скрутку». І калі «спраўдзіліся імя ў паведманеннях многіх» і паэту няма патрэбы ў іх, то, відав, каб папоўніць беднасць гэтых крыніц, Нізамі вырашае выкарыстаць вусную народную творчасць.

Паводле задумы аўтара гэта паэма не панегірык, які праслаўляе асобу Аляксандра, а паэма, закліканая ўславіць Шчасце, Славу і Розум. «Іскандэр-наме» — універсальнейшая з паэм Нізамі, выноск яго спадчыны. Ужо ў больш ранніх паэмах думамі азербайджанскага паэта валодала тэма даданга, ідэальнага прывіцця. Рамантычныя вобразы Бехрама і Хасрова не змагі паўнасьцю задавоўць паэта. Імяна таму Нізамі і звярнуўся да вобраза Аляксандра Македонскага. Для Нізамі Македонскі—асоба, якая ў Славе сваёй уявіча Шчасце Розум. Прафэсар Макавельскі заклікае нас раскрыць у паэме глыбокі гістарычна-філасофскі сэнс, убацьчы ў ёй сродка палітычных і філасофскіх поглядаў Нізамі. Паэт пазбегнуў спакую—стварыў афіцыйны раман-хроніку. Ён стварыў раман філасофскі, шмат у чым сацыяльна-уганьчы.

Ужо ў першай частцы свайго рамана ў верхах Нізамі праводзіць Аляксандра не толькі скрозь шум баў і трыумфаў, але і праз мноства сустрэч і гутарак. Паэт прымае за аманьяданьні роздум над будовай свету. У другой частцы паэмы Іскандэр склікае з усіх канцоў свету мудрацоў і дыскусіруе з імі як аб паходжанні, так і аб найлепшым кіраўніцтве светам. Ва ўсёй сусветнай літаратуры сярэдніх вякоў няма падобнага апісання адзіства славы мяча Аляксандра і «Кнігі мудрасці» Арыстоцеля. Ва ўсіх частках свету Іскандэр шукае і толькі недзе ў паўночных абшрах знаходзіць краіну, дзе папоўна справядлівасць і роўнасць. Там людзям неўласцівы прагнасць, двудушнасць і страх аднаго перад другім. У гэтай краіне шчасця пануе праца.

Утопія залатога века і зямлі абетаваанай не проста апаньяданьні эпохі адной паэмы. Заклучэння раздзела «Іскандэр-наме» рэальнейшым чынам раскрываюць нам істотны бакі свепагляду Нізамі.

У той далёкі ад сацыяльнай справядлівасці і сапраўднага чалавечага шчасця час—сем стагоддзяў таму назад—Нізамі адным з вельмі многіх, хто не захаляўся пазалочанай клеткай шакіншахскага папуга — салодкага слона папулярнага песняра і не пададаў пад уплыў містыкі сарфізма, сацыяльнага песімізма. Ён—вялікі паэт азербайджанскага народа—верыў у лепшую будучыню ўсяго працоўнага чалавечтва, Сілай сваёй геніяльнасці ён бачыў будучыню, імкнўся да лепшых часоў; «не трэба сёньні толькі для сябе, усё мы себ'іты адзін для другога»,—гаварыў Нізамі.

І калі нават пад цяжкім чужаземным прыгнётам, у абставінах сацыяльнай несправядлівасці, азербайджанскі народ вылучыў генія такіх маштабаў, як Нізамі, то наколькі велічым з'яўляюцца яго культурныя даягяды ў нашы дні, пасля кастрычніка 1917 года — дату якога М. Горкі назваў «пачаткам новага светнага Рэнесанса».

НІЗАМІ

ПЕРАВАГА МОВЫ ВЕРШАВАНАЙ НАД ПРАЗАЧНАЙ

(РАЗДЗЕЛ З ПАЭМЫ „СКАРБНІЦА ТАЯМНІЦ“)

Набор непрадуманых простых слоў
 Лічыцца перлам і знаўцаў моў.
 Мудрасць хто любіць, скажы, як назваць
 Думку, як ўважаць і рыфмай скаваць.
 Вага—гэта рыфма—ўладарная рэч,
 Два светы яднае яна для сустрэч.
 Ключ ад скарбніцаў тых, што пад замком,
 Ва ўладарніка слова пад вазком.
 Уважаўшы ўмельскае мовы вагу¹⁾,
 Спакусьці майстарствам шчасліва,—не лгу.
 Паэт, ты дзевятых нябёс салавей,
 Ці ёсць хто падобны да слоў тваіх?
 Калі ўзрушаны ты, ці ў раздуме агні—
 Цябе к англаў можна аднесці радні.
 Таямнічасць ў заслоне паэзіі ёсць,—
 Таямніца працтва таксама не гоць.
 У шэрагах тых, хто ў свяшчэнным
 вянцы,—
 Спачатку—пярарок, а паэт—на канцы.
 Абодвы—нашчадкі вы справы адной,
 На свеце ядро вы ў шаркаруе пустой.
 І фінкі—іхняга рэшткі стала—
 Не слова, а сэрца часцінкай была,
 Душа, што вышчэаў дзюбаю прах²⁾,
 І думка, размова ў сэрца зубрах.
 Крыніца той мудрасці—мовы жывой—
 Над паром гандляра стала бруднай вадой.
 На справе: тварыць хоць-бы песні адной—
 Палац мае гэты, як свет, шырынёй.
 Хто думкай узнёцца да існых мог,—
 Галаву не пахліць на кожны парог.
 У калені чала ён сваё пахліаў,
 І тым два сусветы рукой абхліаў.
 Сваёй галавой дакранае да ног,
 Задумны ў крузе замкнута ён змог.
 Ён моўчы, як тая змяя,—не лхуш—
 Праправіць, што трэба, разбіўшы душу.

Часамі ён з круга развагі тае
 Нябёсам «шча сотні кругоў адае»³⁾.
 Часамі не шар у лары агнявым,—
 Іх дзесяць страсяюць яго рукамі⁴⁾.
 Вось мовы ягонай хвалюцца конь,
 Дух ў губы—аддасць пацаўніка агонь.
 Каб перл руднікоў тых яму раздабыць,
 Павінен яйцо сямі небаў разбіць⁵⁾.
 Верш верша спагнае без лішніх прыкмет,
 Іх лёгка скаіае, як бядка, паэт.
 Ён неба прымуць сабе паслужыць,
 Пакора—нашчасце, не з ёй яму жыць.
 Уздыхне—ў тым прытулак спакою яго—
 Да слова любю і пашана да моў.
 Хай кожны, апеты кім быў гэты свет,
 Яго слова шануе, бо ён ёсць паэт.
 Раскаў Муштары⁶⁾ і яго назваў,
 Разбіла Зухрэ Харута⁷⁾ галаву.
 Калі да добра датыкнецца разбой,
 Высокаму нізасць прыдасць ён сабой.
 Ад сваё слова бару я наздаў,
 Вы слова змярцілі, і вам я не брат!
 Паод сэрца, за душу аддадзены,—дзеб
 Зрабіўся вадой⁸⁾, што змянілі на хлеб?

Прапуніць якім чынам ты, неба, магло
 На нітку паэзіі столькі вузлоў?
 Рука прапуніла,—ты пальцамі ног
 Разблытаць вузлы тых трэба каб мог.
 Срэбралюбы! За золата згоды на смерць,
 Прынялі за золата ў прагнасці медзь.
 Ахваруе хто золата радасці дня,—
 Той на камень зіяючы перл праміняў.
 Мудрых хэўра, басспрэчна, хоць мае
 здаўна
 Мала часці—пашанай багата яна.
 Хто султанскай парчы скронь сваю
 укрываў,
 Усё-ж кавалак жалеза ўрэшце рэшт
 атрымаў⁹⁾.
 Перад золатам хто не дрыжэў, нібы ртуть,
 Той мог кару Санджара¹⁰⁾ ў жміці
 абмінуць.
 Толькі знаўцу ў прамове ты вер аднаму,
 Не рабі мёд прамовы расаднікам мух.
 Раз вернасьці, дык вернасьці толькі служы,
 Малітвы няверным сваёй не кажы.
 Закону пазнання пакуль не спасціг,
 Заручым з паэзіяй не дапусці.
 Падыме на лотас нябесны яна,
 Над царствам ідэй дасць уладу яна.
 Узляціць у саюз з законам туды,
 Дзе ў небе сузор'е Блізнятаў заўжым.

Атрыманы жомчуг чапляць не спяшы,—
 Дабудзь ты пудоўней таго, што ў душы.
 Хто будзе дарогай ісці гэтай век—
 У месяца бег, шар у сонца сарбел¹¹⁾,
 Хоць дыша з паспешнасцю, але і з таго,—
 Ніж не каротка дыханне яго.
 У парыве натхнення, не зменшыўшы бег,
 Украў небасхі ён на сорам сабе¹²⁾.
 І конь яму—крыльцо Гаўрылы пяро.
 Апахала яму—Серафіла крыло.
 Глядзі-ж, ганьбаваць свой пасеў не давай,
 Той нікі канца ў рукі ўсім не давай.
 Што—дрэва, дзе поўна інжыру, скажы,
 Але ці ўсе пушкі ўжываюць інжыр?
 Хоць у гэтай манеры—выдатнасць я,—
 вер,—
 Хачу, каб пазналі, як дзіўны мой верш.
 Я ў келлі натхненне сваё выскаў,
 Паэзію вывесці здолеў з шынка.
 Насустрэч імкнучца манах і аскет,
 У парыве заблыўшы зунар і хырэк¹³⁾.
 Чакаю я ружы няўскрыты бутон—
 Паўночным каб ветрам абвены быў ён.
 Аб новых прамовах, прынёс што з сабой,
 Падымуцца чуткі вяшчальнай трубой.
 У старым ды і ў новым, было што і ёсць,—
 Усё здольна ўзрушыць тварэнне маё.
 Усё чар вышыня—прамова мая,
 Магу захапіць ёй і англаў я.
 Вавілон мой—Гянджа, зорка Харута да тла,
 Душа, як Зухрэ, нібы зорка ўзышла.
 Зухрэ гэтых месц стала ў знаку «Вясмы»,
 З чароўнай прамовай духоўнай крыю.
 Само чаруніцтва—хлеб ранку яны,
 Закрэслен ім спісак Харута даўно.
 Той вобраз, што створыў мною,—Нізамі,—
 Дазволены чарамі ўсім кармі.
 Пераклад Р. НЯХАЯ І А. БАЧЫЛЬЦЫ.

¹⁾ Дакладна: «Укладзе ў вушы небасхілу тысячы кольдаў», што азначае сваімі думкамі паэт падпарадуе сабе неба. Кальцо ў вуху — была прыкметай нявольніка ў той час.
²⁾ Нізамі параўноўвае паэта з фокуснікам, які, паклаўшы ў ларчы адзін шар, вымае з яго дзесяць.
³⁾ «Сем небаў» — па тагачасных уяўленнях — змяло абкружае сем небаў.
⁴⁾ Муштары — планета Юпітэр, абаронца мудрасці.
⁵⁾ Харут — адзін з англаў. Па мусульманскай легендзе яго разам з Марутам пасадзілі ў студню ў Вавілоне ў накарэнне за злачыныя: Зухрэ — дзятчынкі, якую яны кахалі, і якая была прычынай іх злачынаў.
⁶⁾ Вада — пашана, гонар. Сэнс радка: калі слова прададуць за хлеб, то яно згубіць вартасць. Нізамі выступае супроць прыдворных паэтаў, якія ганьдвалі паэтычным дараваннем.
⁷⁾ Г. зн. паэт на службе ў султана. Не дагдзіўшы султана, ён будзе пакараны мчом (жалезам).
⁸⁾ Зунар — понас. Хырэк — вясніца, пакрывала дэрвіша.

⁹⁾ Гульня. «Сарваць шар» — абгуляць, перамагчы.
¹⁰⁾ Г. зн., калі сваім натхненнем ён перамажа неба, то і гэтага будзе для яго мала, яму будзе сорамна.
¹¹⁾ Зунар — понас. Хырэк — вясніца, пакрывала дэрвіша.

Нарада, прысвечаная стварэнню новых песень

15 верасня ў Кіраўніцтве па справах мастацтва пры Совеце Міністраў БССР адбылася нарада паэтаў і кампазітараў, прысвечаная стварэнню песень да 30-годдзя савецкай улады. Нарада адкрыў савецкай улады. Нарада адкрыў намеснік начальніка Кіраўніцтва па справах мастацтва Я. Яфрэмаў.

Вырашана ў бліжэйшы час арганізаваць для пісьменнікаў і кампазітараў вечар беларускай песні і раманса.

Для арганізацыі лепшай работы на намі-

Пад знакам заняпаду і палітычнай істэрыі

Д. ФАКТАРОВІЧ

Веліч і сіла літаратуры сацыялістычнага рэалізму асабліва навочна выступае пры суастанавленні не з сучаснай буржуазнай літаратурай. Гілякі фармальныя пошукі заходне-еўрапейскіх пісьменнікаў не могуць выратаваць буржуазную літаратуру ад заняпаду і разваліны. «У якую-б знаходную прыгожую форму ні была апрацуната творчасць сучасных буржуазных заходне-еўрапейскіх і амерыканскіх літаратараў, у таксама тэатральнай і кіно рэжысеру, усё гэта не выратаваць і не ўзняць сваёй буржуазнай культуры, таму што маральная аснова ў яе гілякі і тэатральная, таму што гэтая культура пастаўлена на службу карыслівым інтарэсам буржуазнай верхняй грамадства» (А. А. Жданав).

Наша літаратура апошніх год узабагацілася творамі, у якіх асноўнае ўвагі ў мастацкіх вобразах гістарычны вопыт Вялікай Айчыннай вайны.

На Захадзе ў перададзень вайны і яе заканчэнне пісьменнікі сустракалі са словамі бэд-трыста Рэмарка аб тым, што ад гэтага часу яны зьявяцца з «загубленым пакаленням».

Ішчэ не разгарнуўся «бліц» германскіх савіянтыкаў над Лонданам, а сямірадыксфордаў палтаў пераважалі ўжо настроры адыходу ад жорсткай рэчаіснасці. Стараўшая пазіцыя характэрна ў пачатку Другой сусветнай вайны для многіх буржуазных літаратараў. Не ўдала, а адасоленасць ад насіных падзей характэрны для іх. Нават ідэолагі «амерыканізма», якія намінальна ўдзельнічалі ў вайне, цяпер выкрываюць самі сябе. Так амерыканскі Генры Мілер пытаецца ў чытачоў «якая света?»: «што павінен, думаецца, абараняць? Яе Родны дом, бацьку, жонку, дзяцей? Я не даў-бы сабе выраць і пазногця ні за адну з гэтых рэчаў». Яго падтрымлівае там-жа, у США, жывапісец Фолкнер. Толькі людзі без уявілівага прымету і сумлення могуць так абмяжываць ставіцца да святых пачуццяў патрыятызма і гуманізма.

Яны — гэтыя літаратары — пераклікаюцца з вышэйшымі адшачэнцамі, падаючы руку Андрэ Жыду, Луі Селіну, Сартру. Гэтая пошыцца ў сучаснай буржуазнай літаратуры, якая адасоблена ад жыцця і інтарэсаў народа, называецца «эскапізмам» (або маральным выключэннем з рэчаіснасці). Працей сказаць — эскапізм — усёго толькі модная вопратка дэзэртараў чалавечыя. Пастаўляючы гэтага патэнтванага сродку для слабаверовага буржуазнага юнацтва як-бы астрагаю яго ад рэмаркускіх настроры загубленага пакалення. Але яны ідуць далей. Яны прышчэпаюць сваім чытачам пачуцці, характэрныя для людзей, якіх яшчэ В. Г. Бялінскі назваў «беспачартнымі валацугамі чалавечыя». Гэтыя людзі, якія выхваляюцца сваёй культурай, робяць агіднае ўражанне адсутнасцю ў іх рысу сапраўды культурных людзей.

У буржуазнай літаратуры апошніх год пракламіруюцца смерць героя, падзенне, страта героям сваіх чалавечых рысаў.

Савецкая літаратура ганарыцца ўзвышэннем чалавека. Пры чытанні «Сцяганасоў» А. Ганчары мы ўсведліваем горадскае савецкіх войнаў, якіх вызвалілі Еўропу ад фашызма. У нашай пасляваеннай белетрыстыцы героямі з'яўляюцца людзі, якім імкненца наследваць моладзь.

Якім горкім прызначэннем гучыць выказванне англійскага аглядальніка: «Цяпер няма герояў, у якіх можна было-б улюбліцца» (Розамунд Леман). Якая прорва ляжыць паміж літаратурай без герояў — з адной выслаласца чалавек з чыстым сумленнем — з другога!

М. СМОЛКІН

Раман пра здабытае шчасце

Ідэолагі буржуазіі на Захадзе прапавуюць модную філасофскую сацыялагічна, літаратурную і прававую тэорыю, пры дапамозе якіх яны імкнуцца апраўдаць існаванне капіталізма і рэакцыі, ідэалагічна падрыхтаваць новую вайну, пахіснуць надзею людзей на шчаслівае будучыню.

Адзін з новаўвядзеных трыбунаў французскай буржуазіі — напублікаваны, напублікаваны Сарр прапавуюць расшчэпаеўрапейскае асобы грамадства. У яго рамане адмаўляецца патрыятызм, маральны абавязак і праслаўляецца індывідуалізм, без усялякай маралі, пад дэвізам: «Хоць дзень ды мой».

Калі буржуазная літаратура цяпер расхістана беспісьменнасцю, пачуццём безнадзейнасці, бесперспектыўнасці, дык савецкая літаратура прасякнута светлым антызмам, выразным усведленнем гармоніі грамадскіх і асабістых інтарэсаў з перавагай першых над другімі.

Нікалай Астроўскі, а следам за ім Барыс Палайноў паказалі маральнае характэрнае савецкага чалавека, які перамагае фізічную пакуту і вяртаецца да поўнаправага жыцця, да працы на дабро «ваго народа і сваёй Радзімы».

У новым рамане П. Паўленкі на матэрыяле з нашай рэчаіснасці вырашае хвалючую праблему судзінасці асабістага і грамадскага, чалавечы і калектыўнага.

З палкоўнікам Варпаевым — галоўным героем новага рамана П. Паўленкі — мы знаёмімся на крутым павароце, «калі разбурылася адно і шчы не пабудавалася другое яго жыццё».

П. Паўленка, «Шчасце», раман. Часопіс «Знамя» № 7 і 8—1947 год.

«Апошні савецкі грамадзянін, свабодны ад лапцюгаў капітала, стаць галавой вышэй любога зарубежнага высокапастаўленага чынушы, які нясе на плячах ярмо капіталістычнага рабства» (Сталін).

В. Інбер у «Ленінградскім дзёніку», В. Панава ў «Спадарожніках» завастраюць тэму гераізма радавых савецкіх людзей. Спадарожнікі санітарнага цягніка № 312 — савецкія людзі і ў гэтым сакрэт іх самаадданых гераічных подзвігаў.

«Маленькія людзі» буржуазнай рэчаіснасці — «выродкі белага каўчэрка» — як саркастычна называюць адзін другога буржуазныя інтэлігенты сярэдняй рукі, арыстакраты, вельмі далёкія ад самаўвядзення і гераікі. Але да самага апошняга часу тысячы з іх пецілі ілюзію пра свабоду і незалежнасць у навучы, у сваёй лабараторыі. Мы — сведкі іх трагічнага ірадыянтнага. Цяпер, калі атанна бомба, вынайдзеная вучонымі, ператворана ў страшылішча чалавечыя, калі авантурысты гэтай дыпламатыі ўзурпавалі не ў інтэлігентна, — гэтыя вучоныя адчулі сябе гал-рымскі нывольнікамі, прыкутымі да лабараторнага паверху нывольніцкага карабля імперыялізма. Боль і туга за навуку і інтэлігентнасць — прасякуючы сюжэт і вобраз «ваеннага рамана» Н. Бэлянца — «У маленькай лабараторыі». Аднак, героі яго не змагаюцца.

Уся пасляваенная буржуазная літаратура сведчыць пра разгубленасць яе стваральнікаў. Здаецца, што можа быць больш лягатым, хвалючым, чым тэма вартанна салдата дадоху. Але на Захадзе і гэтая тэма апаганена аўтарамі «бестселераў» — халдкіх літ. У часопіс «Сторы» друкаваліся апавяданне «Паміж імі чаго агульнага». Яго героі — франтавікі Рэй і Дэў, вярнуўшыся з вайны, ніяк не могуць знайсці агульную мову з Полем, чалавекам тыла. Героі гэты «На валасок ад пагібелі» містэр Антробус разважае так: «калі ваявалі, дык думалі пра галоўнае, аб перабудове ўсяго жыцця, а цяпер гэтыя галоўныя думкі выпарыліся, і ўсе думаюць толькі аб утульнасці. Або яшчэ прыклад: у адным з твораў расказваецца пра салдата, які вярнуўся з вайны. Пластычная аперацыя твару зусім змяніла яго аблічча. Жонка не пазнае свайго мужа. Яе непакоіць «пакуса... паведзіць пра яго ў паліцыю. Кі з'яўляючы кантраст паміж гэтай апавесцю і апавяданнем А. Талстога «Рускі характар», у якім раскрываецца маральнае характэрнае і высокароднае характэру маці, нявесты і танкіста — вальжана Ягора Дромава, які праславіўся сваім подзвігам.

Пісьменнікамі і кінарэжысёрамі Захада тэма вартанна салдата раскрываецца ў аднае або трагікамедыі або фарса.

Аднак, было-б вельмі памылкова думаць, быццам разгубленая галасы буржуазных пісьменнікаў складаюць увесь аркестр няпоўназначнай літаратуры Захада і Амерыкі. Вельмі паказальна, што адзін з кангрэсменаў займаўся нядаўна, быццам змест і поспех літаратуры «загубленага пакалення» вельмі дарагі для нацыі. Відца, што кангрэсмен быў заклапочаны не пытаннямі гуманнага выхавання моладзі. Яго хвадывалі хутчэй за ўсё кантынгенты прызыву і іх настроры.

Сацыяльны заказ кангрэса быў пачуты і літаратарамі і тэатральнымі рэжысёрамі. Побач з атанымі цацкамі, атанымі цірамі і іншымі бескрыўнымі практыкаваннямі ў бізнесе пад знакам атаннай істэрыі ад-

значаецца «атаманнае пераключэнне літаратуры», тэатра жывапісу і кіно. Так, напрыклад, «Словедзі» апошняга японца, «Хірасіма» проста белетрызуюць сілу новай зброі. Але гэта толькі пачатак. Непараўнальна «атаманна» выдамога Генры Мілера, яго перараджэнне ў сувязі з тым, што наглядзілі пры выпрабаванні атаннай бомбы ля атола Бікіні амерыканскія козы і маршалы. Генры Мілер спяшаецца абвясціць, што ў сувязі з вынаходствам атаннай бомбы ўся цывілізацыя вельмі хутка загіне. Гэтае вынаходства напаўняе радасцю сэрца «каспалітычнага анархіста», але ён сумуе: «Мы яшчэ не выдалі пакалення сапраўдных здрацінікаў без колеру сцяга ў вачах».

Хвалі чорнай белетрыстыкі ад Вільяма Фолкнера да Генры Мілера перасяклі Атлантыку. Гордая некалі сваёй тысячагадовай лацінскай культурай, французская літаратура падае німа не толькі перад званам далараў на біржы, але і ў стварэнні духоўных каштоўнасцей. Першую скрыпку спрабуе сыграць Жав Поль Сартр — правадзіч выдамога экзістыцыялізму. Які саццяла, філосаф і пісьменнік Сартр прэтэндуе на абнаўленне марксізма. Але гэта — новая пагуда на стары лад, тыповая для кожнага новага «ізма», які прадказваў ішчэ ў «Матэрыялізм і эмпірыкрытыцызм» В. І. Ленін.

Па сутнасці экзістыцыялізм крыквіла і нахобна адмаўляе гістарызм імкненню кожнага чалавека, адкідае мараль і дае неабмежаваны прастор свавольству «існага індывіду».

Асноўнае пытанне быцця сучаснага чалавека і чалавечыя — разважае Сартр — поўная свабода. Як-жа дасягаецца, на думку экзістыцыялізма, гэтая поўная свабода? Свобода — у неабмежаваным выбары кожнай асоба ўчынкаў, у існаванні па-за асабістымі нормамаі або па-за асабістымі імкненнямі. Для прыкладу Сартр разважае такі сюжэт: французскі юнак-патрыёт хістаецца: або пакінуць маці для таго, каб служыць сілам свабоднай Францыі, або, застаўшыся з маці, парываць сувязі з сям'яй-патрыётамі. Экзістыцыялісцкі героі павінен знайсці трэцюю лінію паводзін, якая адвадвала-б яго асабістай натуре. Інакш кажучы — калі гэты юнак здраціць таварышам і, заняўшы роліну маці, адвратіцца ў дом распусты, падпарадкаўчыся экзістыцыялісцкім імпульсам, — ён будзе «сапраўды свабодны». Якім злосным паслілем з'яўляецца гэтае трызнненне на французскіх патрыётаў, якія паміралі з імем Радзімы і блаславеннем маці на вуснах!

Калісці англійскай часопіс ганарыліся тым, што сталі на варце грамадскай прыстойнасці і маралі. Намала паклёніліся яны на вялікіх людзей у ім гэтай «прыстойнасці». Прыгадаем хоць-бы імя Байрана, Шэлі і Тэкерэя. Цяпер часопіс «Тайм» не сароміцца рэкламіраваць такія навінікі сезона, якія «вельмі грунтоўна пазнаёмы чытачоў з прыродай мазахізма і гомасексуалізма».

У сваім выступленні на філасофскай дыскусіі ў Маскве таварыш Жданав адназначна, што «пад сцяг «ідэалагічнага барацьбы» супроць марксізма рэкруціруюцца цяпер і больш глыбокія рэзервы: прыцягнуты гангстэры, сцендэры, шпіёны, крмынальняныя азначэнні... У часопіс «Тан-модэрн», які рэдагуе экзістыцыяліст Сартр, усаўляецца як нейкае новае вынаходства кніга крмынальнага пісьменніка Жана

Жэнэ «Дзёнік злодзея», якая адкрываецца словамі: «Здраціцтва, зладзеітва, гомасексуалізм — такі будучы мае асноўныя тэмы. Існуе арганічная сувязь паміж маім імкненнем да здрацітства, зладзеіскай заняткам і маім любоўным прыголамі». Аўтар, відаць, ведае сваю справу. Пэсы гэтага Жана Жэнэ шырока ставіцца на парызскіх сцэнах, а самога Ж. Жэнэ ўмоцнена зываюць у Амерыку. Такое «апошняе слова» буржуазнай філасофіі» (Часопіс «Пытанні філасофіі», № 1, 1947 г., стар. 271).

Надзвычай поўна і ўсебакова/ахарактарызаваў таварыш Жданав літаратуру сацыялістычнага рэалізму ў сваім дакладзе аб часопісах «Звязда» і «Ленінград». «Наша літаратура, — гаворыць таварыш Жданав, — якая адлюстроўвае лад больш высокай, чым услякі буржуазна-дэмакратычны лад, культуру на многа разоў больш высокую, чым буржуазная культура, мае права на тое, каб вучыць другіх новай агульначалавечай маралі. Дзе вы знойдзеце такі народ і такую краіну, як у нас? Дзе вы знойдзеце такіх выдатных якасці людзей, якія правяў наш народ у Вялікай Айчыннай вайне і якія ён кожны дзень правяў у працоўных справах, перайшоўшы да мірнага развіцця і аднаўлення гаспадаркі і культуры».

Ідэяная накіраванасць рамана «Ванітавы» драмы «Адтрыманне», «За зчыненымі дзямірама» — гэта пракламіраванне пошасці смерці, шызафрэнні або проста вар'яцтва срод чалавечыя. Сам аўтар у нашых вачах далёка не апошні з носьбітаў баццал «вечнага страху». Ён старанна скажа мінулае для свядомай фальсіфікацыі будучыні. Невялікава Сартр бласлаўляе мюхенскаму эמוву. Стаўшы на чыцьвернікі, гэты «філосаф» цемральства раіць гісторыі быць больш злоснай з чалавечыма.

Каму прызначаны ў наш век гэтыя вар'яцкія трызнненні? Прыгадаем, што яшчэ А. М. Горкі адзначаў: «Ідзі, што чалавек — дэспат паводле прыроды сваёй», што ён «любіць быць катам», «памяляна любіць пакуты» і што «сэнс жыцця, шчасце сваё ён бачыць імяна ў сваволлі, у неабмежаванай свабодзе дзеяння», што толькі ў гэтым сваволлі «самаа выгадна выгада» для яго і што «хай усё свёт загіне, а мне каб чыць» — такія ідэі капіталізм і ўнушаў і поўнасцю апраўдваў».

Яны, гэтыя ідэі, патрэбны ідэолагам буржуазіі для таго, каб зрабіць звычайнага абыватэля балванам, патрэбны для заплаловання яго, гэтай мэце служыць і цяпер на Захадзе і ў Амерыцы шматлікія тыражы кніг, срод якіх «раманы аб тямнічым», «раманы прывады», «раманы звышчачыя» і г. д. Далёка здалу пакуты «Сад катаваніяў» Октава Мірбо, па-дзіячаму прададзеным здаецца Конан-Дойль.

Роллю сучаснага буржуазнага рамана вельмі добра вызначыў адзін праамерыканскі француз — Альберс. Ён пісаў: «Сучасны раман павінен адзіляць як удар кулаком у твар... услед за каторым узнікае пачуццё вялікай пустаты, што пне ў галаву».

Усе сілы і сродкі сучаснага буржуазнага мастацтва могуць быць параванымі са стракатамі колцамі ўдава, які павінен гіпатызаваць, а затым задзшыць палыхлых абыватэляў. Гэтым і тлумачыцца заклапочанасць кінопрамысловаў Галівуда ў адносінах манопальнай фабрыкацыі ўсемагчымых жахаў. Пазія жахаў павіна са-дзейнічаць паралічу грамадзянскіх пачуццяў, абуджэнню драпежнага звера ў чалавеку.

Няўпэўненасць у лёсе сваёй культуры і цывілізацыі, які бачым, вельмі хістка і неспрыяльна глеба для сучаснага мастацтва на Захадзе.

лёгка адзіць па раёну з калгаса ў калгас, але ўсведамленне сваёй адказнасці, усведамленне, што яго павяжаюць і шануюць калгаснікі, надае яму сілы.

У лісце на фронт Варпаеў піша: «Жыўу цяжка, але весела і мяняю сваё сённяшняе жыццё на што-небудзь іншае пакуль не маю намеру».

Суастанавленне Карытава з Варпаевым выдзяляе перавагу апошняга. У адрозненне ад Карытава, чалавек беспэрычна сумленнага, які таксама мае немалы партыйны стаж, але які зыходзіць у палоне фактаў, не ўмеў ўзяцца над імі і авалодаць імі, Варпаеў — творчым, валавая асоба. Ён умеў марыць і ператвараць свае мары ў жыццё. Варпаеў — чалавек можа быць залішне рэзкі і прасталінейны — большэўніцкую палыманасць аднае з настойліваасцю, з умненнем даводзіць пачатую справу да канца.

Карытаў да людзей і падзей ставіцца наогула, яго не цікавяць жыццё і лёс асобнага чалавека, які з'яўляецца адзінкай калектыва. Паспех Варпаева ў калгасе «Першамайскі», які быў напярэдні развала, тлумачыцца тым, што ён з усіх калгаснікаў здолеў вылучыць франтавікоў, стварыць з іх надзейны актыв.

Надзвычай чула цікавіцца Варпаеў жыццём калгаснікаў і беспамылкова ад-розынае індывідуалістаў ад людзей, якім патрэбна толькі стварыць умовы, каб яны пачалі працаваць на ўсю сілу. Так Варпаеў адкрывае, у літаральным значэнні гэтага слова, Юрыя Паднябеку, Віктара і Варвару Агарных, Аннушку Ступіну, якія затым зрабілі перадавымі людзьмі калгаснага Крмыа.

Непрыкметна для сябе самага Варпаеў захапляецца сельскім жыццём і на прапа-ну пераехаць у Маскву, каб заняць там высокую пасаду, адказвае адмоўна. Аўтар так абгрунтоўвае рашэнне свайго героя: «Многа год Варпаеў паднімаўся

Жэнэ «Дзёнік злодзея», якая адкрываецца словамі: «Здраціцтва, зладзеітва, гомасексуалізм — такі будучы мае асноўныя тэмы. Існуе арганічная сувязь паміж маім імкненнем да здрацітства, зладзеіскай заняткам і маім любоўным прыголамі». Аўтар, відаць, ведае сваю справу. Пэсы гэтага Жана Жэнэ шырока ставіцца на парызскіх сцэнах, а самога Ж. Жэнэ ўмоцнена зываюць у Амерыку. Такое «апошняе слова» буржуазнай філасофіі» (Часопіс «Пытанні філасофіі», № 1, 1947 г., стар. 271).

Надзвычай поўна і ўсебакова/ахарактарызаваў таварыш Жданав літаратуру сацыялістычнага рэалізму ў сваім дакладзе аб часопісах «Звязда» і «Ленінград». «Наша літаратура, — гаворыць таварыш Жданав, — якая адлюстроўвае лад больш высокай, чым услякі буржуазна-дэмакратычны лад, культуру на многа разоў больш высокую, чым буржуазная культура, мае права на тое, каб вучыць другіх новай агульначалавечай маралі. Дзе вы знойдзеце такі народ і такую краіну, як у нас? Дзе вы знойдзеце такіх выдатных якасці людзей, якія правяў наш народ у Вялікай Айчыннай вайне і якія ён кожны дзень правяў у працоўных справах, перайшоўшы да мірнага развіцця і аднаўлення гаспадаркі і культуры».

Ідэяная накіраванасць рамана «Ванітавы» драмы «Адтрыманне», «За зчыненымі дзямірама» — гэта пракламіраванне пошасці смерці, шызафрэнні або проста вар'яцтва срод чалавечыя. Сам аўтар у нашых вачах далёка не апошні з носьбітаў баццал «вечнага страху». Ён старанна скажа мінулае для свядомай фальсіфікацыі будучыні. Невялікава Сартр бласлаўляе мюхенскаму эמוву. Стаўшы на чыцьвернікі, гэты «філосаф» цемральства раіць гісторыі быць больш злоснай з чалавечыма.

Каму прызначаны ў наш век гэтыя вар'яцкія трызнненні? Прыгадаем, што яшчэ А. М. Горкі адзначаў: «Ідзі, што чалавек — дэспат паводле прыроды сваёй», што ён «любіць быць катам», «памяляна любіць пакуты» і што «сэнс жыцця, шчасце сваё ён бачыць імяна ў сваволлі, у неабмежаванай свабодзе дзеяння», што толькі ў гэтым сваволлі «самаа выгадна выгада» для яго і што «хай усё свёт загіне, а мне каб чыць» — такія ідэі капіталізм і ўнушаў і поўнасцю апраўдваў».

Яны, гэтыя ідэі, патрэбны ідэолагам буржуазіі для таго, каб зрабіць звычайнага абыватэля балванам, патрэбны для заплаловання яго, гэтай мэце служыць і цяпер на Захадзе і ў Амерыцы шматлікія тыражы кніг, срод якіх «раманы аб тямнічым», «раманы прывады», «раманы звышчачыя» і г. д. Далёка здалу пакуты «Сад катаваніяў» Октава Мірбо, па-дзіячаму прададзеным здаецца Конан-Дойль.

Роллю сучаснага буржуазнага рамана вельмі добра вызначыў адзін праамерыканскі француз — Альберс. Ён пісаў: «Сучасны раман павінен адзіляць як удар кулаком у твар... услед за каторым узнікае пачуццё вялікай пустаты, што пне ў галаву».

Усе сілы і сродкі сучаснага буржуазнага мастацтва могуць быць параванымі са стракатамі колцамі ўдава, які павінен гіпатызаваць, а затым задзшыць палыхлых абыватэляў. Гэтым і тлумачыцца заклапочанасць кінопрамысловаў Галівуда ў адносінах манопальнай фабрыкацыі ўсемагчымых жахаў. Пазія жахаў павіна са-дзейнічаць паралічу грамадзянскіх пачуццяў, абуджэнню драпежнага звера ў чалавеку.

Няўпэўненасць у лёсе сваёй культуры і цывілізацыі, які бачым, вельмі хістка і неспрыяльна глеба для сучаснага мастацтва на Захадзе.

лёгка адзіць па раёну з калгаса ў калгас, але ўсведамленне сваёй адказнасці, усведамленне, што яго павяжаюць і шануюць калгаснікі, надае яму сілы.

У лісце на фронт Варпаеў піша: «Жыўу цяжка, але весела і мяняю сваё сённяшняе жыццё на што-небудзь іншае пакуль не маю намеру».

Суастанавленне Карытава з Варпаевым выдзяляе перавагу апошняга. У адрозненне ад Карытава, чалавек беспэрычна сумленнага, які таксама мае немалы партыйны стаж, але які зыходзіць у палоне фактаў, не ўмеў ўзяцца над імі і авалодаць імі, Варпаеў — творчым, валавая асоба. Ён умеў марыць і ператвараць свае мары ў жыццё. Варпаеў — чалавек можа быць залішне рэзкі і прасталінейны — большэўніцкую палыманасць аднае з настойліваасцю, з умненнем даводзіць пачатую справу да канца.

Карытаў да людзей і падзей ставіцца наогула, яго не цікавяць жыццё і лёс асобнага чалавека, які з'яўляецца адзінкай калектыва. Паспех Варпаева ў калгасе «Першамайскі», які быў напярэдні развала, тлумачыцца тым, што ён з усіх калгаснікаў здолеў вылучыць франтавікоў, стварыць з іх надзейны актыв.

Надзвычай чула цікавіцца Варпаеў жыццём калгаснікаў і беспамылкова ад-розынае індывідуалістаў ад людзей, якім патрэбна толькі стварыць умовы, каб яны пачалі працаваць на ўсю сілу. Так Варпаеў адкрывае, у літаральным значэнні гэтага слова, Юрыя Паднябеку, Віктара і Варвару Агарных, Аннушку Ступіну, якія затым зрабілі перадавымі людзьмі калгаснага Крмыа.

Непрыкметна для сябе самага Варпаеў захапляецца сельскім жыццём і на прапа-ну пераехаць у Маскву, каб заняць там высокую пасаду, адказвае адмоўна. Аўтар так абгрунтоўвае рашэнне свайго героя: «Многа год Варпаеў паднімаўся

розуму і іроніі. Затым постаць Горавай з'яўляецца ў час жорсткіх вядучых баёў за Вену, у якіх яны выдзяляе непахіснасць энергіі і асаброджанасць. Вобраз Горавай дапаўняецца затым адной істотнай рысай, якая сведчыць пра глыбіню і сталасць яе інтымнага пачуцця. Таа настойлівасць, з якой Горавы, праз непрыемнасці і знявагі ідзе насустрач любімаму чалавеку, ставіць яе ў некаторых адносінах вышэй за Варпаева.

Ідэя з'яднанасці ўсяго савецкага народа, адзінства фронты і тыла прасякае ўвесь раман і вызначае яго кампазіцыйную пабудову.

Дэяне твора разгортваецца ў савецкім тыле і на фронце. Пераважаюць карціны працоўнага ўдзельна калгасніка, але побач даюцца і франтавыя эпізоды. Акрамя гэтага сувязь фронты і тыла паказваецца ў рамане праз успаміны Варпаева аб яго франтавым жыцці і праз узамены развагі франтавых саброр пра новае асабістае жыццё Варпаева.

Раман «Шчасце» сведчыць аб значным росце майстэрства пісьменніка. Схіласць П. Паўленкі да гратэска, да залішняй завостранасці характэраў, знаяма нам па яго ранейшых творах, не адлучаецца ў новым рамане. Аўтара цікавіць цяпер не асобная выключная рыса, а чалавечы характэра поўнасцю. П. Паўленка добра ведае і малюніча паказвае крмыскаму прыроду. У рамане яна паўстае прыгожай і суровай, спрыяльнай і зменлівай.

На пытанне, у чым заключаецца шчасце — раман П. Паўленкі дае адказ: шчасце — у непрыўнай сувязі чалавека з народам, яго — у працы, у імкненні наперад, насустрач перамоце.

Вобраз Горавай раскрываецца ў рамане паступова: спачатку мы знаёмімся з яе адзінамі а-за мяжы, поўнымі дасціпнага

Масква. Станцыя метро «Дынама». Фота В. Савасянава і Л. Веліжаніна. (Фотажурнал ТАСС).

Сход кіноработнікаў Мінска